

Vrouwelijke zedendelinquenten: specialistische, generalistische en eenmalige daders

Miriam Wijkman¹, Catrien Bijleveld^{1, 2}, Jan Hendriks^{1, 3}

¹ Afdeling Strafrecht en Criminologie, Vrije Universiteit, Amsterdam; ² NSCR Amsterdam; ³ De Waag, Den Haag

Samenvatting

Er is weinig bekend over de criminele carrière van vrouwelijke zedendelinquenten. Uit een meta-analyse van Cortoni, Hanson en Coache (2009) bleek dat ongeveer 1.5% van de vrouwelijke zedendaders recidiveert naar een zedendelict. Verder is er nauwelijks informatie bekend over de leeftijd waarop deze vrouwen beginnen met het plegen van delicten, of zij naast zedendelicten ook andere delicten plegen en in welke mate zij blijven doorgaan met het plegen van zedendelicten.

In dit onderzoek wordt voor het eerst naar generalisme (het plegen van verschillende soorten delicten) en specialisme (het plegen van 1 soort delict) binnen de criminele carrière van vrouwelijke zedendelinquenten gekeken. Uit de analyses blijkt dat er drie subgroepen onderscheiden kunnen worden, namelijk eenmalige daders, generalistische daders en specialistische daders. De vrouwen in de subgroepen verschillen op een aantal kenmerken zoals slachtofferschap van mishandeling en seksueel misbruik in de jeugd, samenplegen van het delict met een mannelijke partner, drugsmisbruik en de sekse van het slachtoffer.

Vrijwel al het onderzoek naar zedendelinquentie heeft betrekking op mannelijke daders (Daalder & Essers, 2003; Elliott, 1993; Finkelhor, Gelles, Hotaling, & Straus, 1983; Hunter, Becker, & Lexier, 2006; Marshall, Laws, & Barbaree, 1990). De geringe wetenschappelijke aandacht voor vrouwelijke zedendelinquenten heeft onder meer te maken met het feit dat in officiële statistieken het aantal zedendelicten gepleegd door vrouwen in relatieve en absolute zin klein is. Internationaal, vooral in Angelsaksische landen, zijn vrouwelijke daders van zedendelicten onderzocht, vaak op basis

van kleine en klinische onderzoeksgroepen. Eerder werden in ons land drie studies naar vrouwelijke zedendelinquentie gepubliceerd: een casestudy van een vrouwelijke zedendelinquent (Korfage & De Hoop, 2006), een studie naar een kleine groep adolescente zedendaders (Hendriks & Bijleveld, 2006) en een studie over een cohort voor een hands-on delict vervolgde volwassen vrouwen (Wijkman, Bijleveld, & Hoving, 2008).

In dit onderzoek zullen wij de criminele carrières van vrouwelijke zedendaders belichten. Meer specifiek zullen wij onderzoeken of vrouwelijke daders van zedendelicten verschillen in de mate waarin zij zich specialiseren in zedendelinquentie. De mate van specialisme (het plegen van één soort delict) dan wel generalisme (het plegen van diverse soorten delicten) werd vaak onderzocht bij algemene daderpopulaties (Guerette, Stenius, & McGloin, 2005; Mazerolle, Brame, Paternoster, Piquero, & Dean, 2000; Piquero, 2000). Ook bij volwassen mannelijke zedendaders (Harris, Smallbone, Dennison, & Knight, 2009; Lussier, 2005; Miethe, Olson, & Mitchell, 2006; Soothill, Francis, Sanderson, & Ackerley, 2000) heeft dergelijk onderzoek plaatsgevonden. Vooral kindmisbruikers blijken zich te specialiseren in zedendelicten,

mr. M.D.S. Wijkman, criminoloog.
prof. dr. mr. C.C.J.H. Bijleveld, hoogleraar Methoden en Technieken van Criminologisch Onderzoek, criminoloog.
prof. dr. J. Hendriks, hoogleraar Forensische Psychiatrie en Psychologie, forensisch psycholoog/ klinisch psycholoog.
Correspondentieadres: mr. M.D.S. Wijkman, Vrije Universiteit Amsterdam, Faculteit der Rechtsgeleerdheid Afdeling Strafrecht en Criminologie, De Boelelaan 1105 1081 HV Amsterdam.
E: m.wijkman@rechten.vu.nl T: +31 20 5986340 F: +31 20 5986230

Ontvangen: 23 april 2010; Geaccepteerd: 11 december 2010.

en daders met een ouder of volwassen slachtoffer hebben een meer gevarieerd delictpatroon (Harris, et al., 2009; Knight & Prentky, 1993). Zedendaders zijn wat betreft hun criminele carrière dus een heterogene groep. Een nadeel bij de meeste van deze studies is overigens dat zij alleen het eerstvolgende delict na het uitgangsdelict bezien (Lussier, 2005); voor zover bekend analyseerden alleen Soothill et al. (2000) en Hissel et al. (2006) de gehele criminele carrière. Uit de studie van Soothill et al. (2000) bleek dat 44% van de daders¹ een specialistisch delictpatroon vertoont. Hissel et al. (2006) onderzochten specialisme en generalisme bij Nederlandse jeugdige zedendelinquenten. Zij onderscheidden een subgroep meer specialiserende plegers (14%) en een groep meer generalistische plegers (10%), naast een groep die niet goed te classificeren viel (76%) omdat hun zedendelict het eerste en het enige delict was dat zij ooit hadden gepleegd.

De vraag is nu, in hoeverre vrouwelijke daders van zedendelicten zich specialiseren in zedendelinquentie. Op grond van de literatuur formuleren wij diverse verwachtingen ten aanzien van de mate van specialisatie van deze daders: dat doen wij aan de hand van een aantal bij mannen met specialisatie verband houdende kenmerken waarop vrouwelijke zedendelinquenten verschillen van hun mannelijke evenknieën (Wijkman, et al., 2008).

Van de vrouwelijke zedendaders is gemiddeld 15% van de daders van allochtone afkomst (Wijkman, et al., 2008) terwijl dit bij mannelijke zedenverdachten de helft is (Wijk & Blokland, 2008). Volgens officiële statistieken zijn daders met een Nederlandse achtergrond vaker betrokken bij pedoseksuele delicten dan daders met een allochtone achtergrond (Leuw, Bijl, & Daalder, 2004). Ook is bekend dat daders van pedoseksuele delicten meer specialiseren naar zedendelicten (Guay, Proulx, Cusson, & Ouimet, 2001; Harris, et al., 2009; Lussier, LeBlanc, & Proulx, 2005). Als etniciteit bij vrouwelijke zedendaders op dezelfde manier verband houdt met specialisme als bij mannelijke zedendaders, zou dit betekenen dat, aangezien vrouwelijke zedendaders vaker dan mannen autochtoon zijn, zij ook relatief vaker een specialistisch delictpatroon vertonen.

Het lijkt erop dat vrouwelijke daders (65%) relatief vaak het zedendelict samen plegen met een andere dader, veelal hun partner (Wijkman, et al., 2008).

Vrouwelijke zedendaders verkeren daarmee mogelijk vaker dan mannelijke zedendaders in een leefomgeving met een anti-sociale partner. Dat zou kunnen betekenen dat de vrouwelijke zedendader, onder invloed van die omgeving, juist vaker eerder een generalistisch delictpatroon ontwikkelt. Echter, vaak is de partner van de vrouw degene met wie zij het delict samen pleegt en met wie zij dan samen hun eigen kinderen misbruikt. Als zowel vader als moeder participeren in het misbruik is het voor deze kindslachtoffers van seksueel misbruik binnen een dergelijke gesloten situatie moeilijk om met het slachtofferchap naar buiten te treden. Hierdoor ontwikkelen deze vrouwelijke daders mogelijk eerder een chronisch en daarmee specialistisch delictpatroon.

Bij vrouwelijke zedendaders worden relatief vaak trauma's, een laag IQ (Lewis & Stanley, 2000; Matthews, Mathews, & Speltz, 1991; Travin, Cullen, & Protter, 1990; Wijkman, et al., 2008) en psychische stoornissen vastgesteld (Bumby & Bumby, 1997; Kaplan & Green, 1995; Matthews, et al., 1991; Wijkman, et al., 2008). Zij blijken daarnaast vaak sterk afhankelijk te zijn van hun partner (Wijkman, et al., 2008). Deze afhankelijkheid, mogelijk gerelateerd aan een lage intelligentie en psychische problematiek, kan ertoe leiden dat een vrouw geen weerstand kan bieden aan de dwang die haar partner uitoefent bij het plegen van het misbruik van haar kinderen. De vrouw maakt zo bij herhaling steeds hetzelfde slachtoffer en ontwikkelt een specialistisch delictpatroon.

Vrouwelijke zedendaders lijken vaker (92%) bekende slachtoffers te maken (Wijkman, et al., 2008) dan mannelijke zedenverdachten (77%) (Daalder & Essers, 2003). Dit bekende slachtoffer is relatief vaak het eigen kind van de dader waardoor het voor de dader makkelijker is om het misbruik te herhalen en vervolgens een specialistisch delictpatroon te ontwikkelen.

Ons onderzoek is ten eerste vanuit theoretisch oogpunt van belang. Over vrouwelijke zedendelinquenten is bijzonder weinig bekend. Dat geldt ook voor hun criminele carrières, en voor specialisme en generalisme daarin. Ten tweede is ons onderzoek van belang met het oog op interventie. Voor bijvoorbeeld een generalistische dader die zich in een antisociaal milieu bevindt is mogelijk een andere interventie wenselijk dan voor een specialistische dader die onder druk van haar partner specialiseert in zedendelicten.

¹ Bij deze berekening aan de hand van Tabel 3 uit voornoemde publicatie zijn daders van het delict indecency between males door ons buiten beschouwing gelaten.

Methodie

Steekproef

Voor deze studie zijn gegevens verzameld over alle 672 bij het Openbaar Ministerie tussen 1994 en 2005 ingeschreven strafzaken met volwassen vrouwelijke verdachten van een zedendelict.¹ Wij hebben daarmee geen steekproef onderzocht maar de volledige populatie over deze periode in Nederland voor een zedendelict ter vervolging ingeschreven volwassen vrouwen. Van deze 672 ingeschreven strafzaken konden er 598 worden gekoppeld aan een justitieel uittreksel. Tien procent van de zaken had een vrijspraak als eindvonnis en 33% van de zaken was geseponneerd om technische redenen. Van de 672 strafzaken bleven uiteindelijk 337 vrouwelijke zedendaders over, van hands-on en/of hands-off zedendelicten. Uit deze dadergroep identificeerden wij 135 unieke volwassen vrouwelijke personen die waren ingeschreven voor minimaal één hands-on zedendelict, en bij wie de zaak niet was geëindigd in vrijspraak of een technisch sepot. Voor deze 135 vrouwen hebben wij de strafdossiers opgevraagd en geanalyseerd.

Variabelen en meetinstrumenten

Uit de strafdossiers zijn dader-, delict- en slachtoffer-gerelateerde variabelen gescoord met behulp van het score-instrument 'zedendelinquenten', aangevuld met een aantal variabelen die speciaal van belang zijn voor vrouwelijke zedendaders, zoals de relatie met en kenmerken van een eventuele mededader. Deze gegevens waren vrijwel altijd eenduidig af te leiden uit de afnameresultaten van gevalideerde, hoewel soms wisselende, instrumenten. Criminele carrièregegevens zijn uit de justitiële documentatie betrokken. Voor de gegevensverzameling is vooraf toestemming verkregen van het Parket Generaal en het Ministerie van Justitie.

De strafdossiers zijn gescoord door de twee eerstgenoemde onderzoekers en door drie studenten (Criminologie en/of Klinische Psychologie). De studenten zijn eerst getraind in het beoordelen van de informatie. Aangezien het in de strafdossiers om zeer feitelijke informatie gaat waarbij er nauwelijks sprake is van interpretatie van gegevens, kan er niet gesproken worden van een interbeoordelaarsbetrouwbaarheid. Niet van alle vrouwen was er informatie over alle variabelen aanwezig. Hierdoor kan het zijn dat resultaten niet tot 100% optellen.

Analyse

Om de groep vrouwelijke zedendelinquenten te beschrijven, wordt gebruik gemaakt van frequentietellingen en kruistabellen. Om te bekijken of de vrouwen op grond van hun criminele carrière onderverdeeld kunnen worden in dadergroepen, is gebruik gemaakt van Latente Klasse Analyse (LKA). Met LKA wordt een groep daders onderverdeeld in een beperkt, van te voren bepaald, aantal klassen. De techniek veronderstelt dat de scores op de geobserveerde (of: manifeste) variabelen niet gecorreleerd zijn gegeven de latente klasse waartoe iemand behoort. Daarmee kan LKA het beste worden gezien als een factor-analytische techniek waar de latente variabelen nominaal zijn. Hier zijn de geobserveerde variabelen de frequenties van de soorten delicten die de vrouwelijke steekproefleden over het leven pleegden. De techniek probeert de vrouwen vervolgens in te delen in latente klassen die bepalen welke combinaties van delicten de vrouwen plegen, bijvoorbeeld een groep met alleen zedendelicten, of een groep met vooral andere delicten.

Het is mogelijk om bij de analyses zogeheten restricties op te leggen, bijvoorbeeld dat er een klasse moet zijn die louter zedendelicten heeft gepleegd. Wij hebben een restrictie opgelegd in die zin, dat wij geëist hebben dat de daders die louter één zedendelict hadden gepleegd als aparte groep geclassificeerd moesten worden. De reden daarvoor is dat bij één delict niet van een criminele carrière gesproken kan worden.

Een model wordt gekozen nadat diverse modellen (met verschillende aantallen klassen, of verschillende restricties) zijn vergeleken. Allereerst wordt bepaald of de scores op de manifeste variabelen, zoals die voorspeld worden volgens het model, significant afwijken van de data, zoals deze bij de vrouwen zijn verzameld, met andere woorden, of het model überhaupt op de data past. Deze absolute beoordeling wordt gedaan aan de hand van de χ^2 -statistiek. Gegeven een aantal in absolute zin passende modellen, wordt vervolgens gekeken welke daarvan relatief het beste past. Dit wordt gedaan op grond van een drietal criteria namelijk de likelihood ratio (LR), de pb (LR) oftewel de parametrische bootstrap en het Bayes Informatie Criterium (BIC), waarbij doorgaans het model met de kleinste BIC de voorkeur heeft. Nadat het best passende model is gekozen, kunnen de daders

¹ De gegevens van de onderzoeksgroep zijn ons verstrekt door het WODC; voor de volledigheid, juistheid en het gebruik daarvan in dit artikel zijn de auteurs verantwoordelijk.

ook daadwerkelijk aan de latente klasse worden toebedeeld waartoe zij met de grootste waarschijnlijkheid behoren. Dit gebeurt met de zogenaamde posteriori kansen. Voor meer technische informatie over de techniek verwijzen wij naar Mc Cutcheon (1987).

De manifeste variabelen die wij analyseerden zijn het aantal gepleegde hands-on zedendelicten, hands-off zedendelicten, lichte delicten en zware/ernstige delicten. De onderverdeling licht en zwaar is gemaakt aan de hand van een door het WODC ontwikkelde indexschaal, waarbij de delicten op basis van het wetsartikel geordend zijn naar zwaarte van de justitiële reactie (Heiden - Attema & Bol, 2000).

Na de toewijzing van de respondenten aan de verschillende klassen, hebben wij verschillen op de (achtergrond)kenmerken tussen de groepen geanalyseerd met chi-kwadraat toetsen, waarbij een gestandaardiseerd residu groter dan 2 als een indicator voor een verschil is gebruikt. Dit kan beschouwd worden als een soort post-hoc toets. Verder zijn verschillen tussen twee groepen voor variabelen op ratio niveau geanalyseerd met independent sample t-toetsen en bij meer dan twee groepen met gebruik van variantieanalyse. Alleen significante resultaten op .05 niveau zijn gerapporteerd. Waar eenzijdig is getoetst, is dat bij de rapportage van het resultaat aangegeven. Als we een vergelijking maken op achtergrondkenmerken tussen de groepen die we vinden, dan contrasteren we steeds één groep met de andere groepen. Waar wij verschillen op criminele carrière analyseren, vergelijken we alleen de specialistische en de generalistische daders, omdat er bij een eenmalige dader geen sprake is van een criminele carrière.

Resultaten

Kenmerken gehele groep

De onderzoeksgroep bestaat uit 135 vrouwelijke zedendelinquenten. Het merendeel van deze vrouwen (84%) is van Nederlandse komaf. Volgens de rapportages heeft 80% een benedengemiddeld of lager intelligentieniveau; 47% heeft een opleiding op laag niveau (onder VMBO niveau) gevolgd. Ongeveer de helft van de vrouwen (48%) heeft een stoornis op As I (bijvoorbeeld depressie of alcoholafhankelijkheid) dan wel op As II (bijvoorbeeld zwakbegaafdheid of een borderline persoonlijkheidsstoornis). Bij 19% is er sprake van comorbiditeit (het voorkomen van meer dan één stoornis) van stoornissen op As I en As II. Ruim een kwart van de vrouwen is in de jeugd verwaarloosd, 13% is mishandeld en 22% is seksueel misbruikt; ruim een derde heeft een vorm van misbruik of verwaarlozing ondergaan. Vijftien procent had in de jeugd matig tot slecht contact met leeftijd-

genoten. Recentelijk drugsgebruik (harddrugs en/of softdrugs) wordt door 10% gemeld. Over alcoholgebruik zijn vrijwel geen gegevens bekend. Door 13% van de vrouwen zijn werkzaamheden in de prostitutie gemeld met een gemiddelde werkduur van ongeveer drie jaar. Bijna een kwart van de daders had ten tijde van het delict een gewelddadige partner en nog eens 18% heeft in het verleden een gewelddadige partner gehad. Ruim de helft van de vrouwen is getrouwd of heeft een relatie en 21% van de vrouwen is gescheiden. Veertig procent van de vrouwen heeft kinderen. Ten tijde van het uitgangsdelict zijn de vrouwen gemiddeld 35 jaar.

De gemiddelde leeftijd van de slachtoffers is iets meer dan dertien jaar. In 44% van de gevallen ging het om intrafamiliaire slachtoffers en in 47% om extrafamiliaire slachtoffers. Bij 9% was het slachtoffer een onbekende van de dader. De sekse van de slachtoffers was in 30% van de gevallen man en in 58% van de gevallen vrouw. Bij 12% van de zaken was sprake van een slachtoffer van beide seksen; 28% van de daders maakte meer dan één slachtoffer. Bijna een derde van de daders was een zelfstandig opererende dader, 58% was deelnemer van het misbruik en 12% was toeschouwer of verschaftte gelegenheid tot het plegen van het misbruik. In 55% van de gevallen was de partner van de vrouw de mededader van het delict. Een kwart van de vrouwen heeft ten tijde van het delict verbaal geweld gebruikt en 18% fysiek geweld.

Resultaten latente klasse analyse

Tabel 1 geeft een overzicht van de resultaten met de diverse passende modellen met oplopende aantallen klassen (van 2 tot 5), alle met als restrictie dat vrouwen met alleen één zedendelict in een aparte klasse geplaatst moeten worden. We beoordelen de oplossingen, zoals boven beschreven, aan de hand van het Bayes Informatie Criterium (hierna: BIC), en de waarden van de LR en de pb(LR).

Op grond van de BIC passen model 2 en 3 het beste. De LR en pb (LR) zijn bij model 3 echter duidelijk beter dan bij model 2, zodat wij hebben gekozen voor model 3.

De resultaten van de respondenten over de klassen is weergegeven in tabel 2, waar tevens de posteriori kansen (het percentage vrouwen binnen een klasse dat in een bepaalde categorie van de manifeste variabele scoort) zijn gegeven.

De eerste rij van Tabel 2 laat zien dat van de gehele onderzoeksgroep, 135 vrouwelijke zedendelinquenten, 16.3% in klasse 1 is geplaatst, 26.7% in klasse 2 en 57% in klasse 3.

Klasse 1 is de klasse met vrouwen die slechts één

Tabel 1. Resultaten diverse modellen

Model	BIC	LR	pb (LR)	Df
2	881.33	55.80	0.69	62
3	881.12	26.30	0.99	56
4	894.41	20.05	0.99	52
5	904.13	15.13	0.99	49

Tabel 2. Verdeling van de vrouwen over de klassen en de proportie vrouwen per klasse per delictvariabele.

	1. Eenmalig (16.3%)	2. Generalistisch (26.7%)	3. Specialistisch (57%)
<i>Hands-on</i>			
1 delict	1.00	0.58	0.35
2-4 delicten	0.00	0.38	0.25
5 of meer	0.00	0.04	0.40
<i>Hands-off</i>			
Geen	1.00	1.00	0.87
1 of meer	0.00	0.00	0.13
<i>Ernstige delicten</i>			
Geen	1.00	0.00	0.93
1 delict	0.00	0.39	0.07
2 of meer delicten	0.00	0.61	0.00
<i>Lichte delicten</i>			
Geen	1.00	0.11	0.63
1 delict	0.00	0.19	0.17
2-4 delicten	0.00	0.13	0.17
5 of meer delicten	0.00	0.57	0.04

keer veroordeeld zijn voor één zedendelict. Deze vrouwen zijn dus daarmee eenmalige daders; wij legden de techniek op dat al deze vrouwen samen in één klasse geplaatst moesten worden.

In de tweede klasse heeft een meerderheid slechts één zedendelict gepleegd en de overgrote meerderheid meerdere andere delicten. Alhoewel een aanzienlijk deel meerdere zedendelicten heeft gepleegd (42%), zien we tegelijkertijd dat alle vrouwen in deze groep een ernstig, ander delict hebben gepleegd naast het zedendelict: 39% heeft één ernstig delict gepleegd en 61% zelfs twee of meer. Ook hebben bijna alle daders (89%) lichte delicten gepleegd. Opvallend is dat geen enkele dader een hands-off zedendelict heeft gepleegd, terwijl men dat gezien de grote diversiteit aan gepleegde delicten mogelijk juist in deze groep zou verwachten. Vanwege deze grote diversiteit aan delicten en het grote absolute aantal dat gepleegd wordt, noemen we deze groep de generalistische klasse.

De derde klasse is de klasse waar de meeste hands-on zedendelicten worden gepleegd. Bijna tweederde van de vrouwen heeft twee of meer hands-on zedendelicten gepleegd en 40% zelfs vijf of meer. Verder is dit de enige klasse waarin vrouwen die ook hands-off delicten gepleegd hadden geplaatst worden: uit de strafdossiers blijkt dat dit voornamelijk situaties zijn waarin vrouwen foto's of filmpjes maken van de mis-

bruiksituaties. Deze klasse pleegt vrijwel geen ernstige delicten; een minderheid van 37% is wel eens veroordeeld voor een licht delict. Omdat blijkt dat deze vrouwen vooral veel zedendelicten plegen en eigenlijk weinig andere delicten, noemen we dit de specialistische klasse.

Uit het voorgaande blijkt dus dat zich binnen de groep vrouwelijke zedendaders relatief veel specialistische daders bevinden; als we de 16% die slechts één zedendelict had gepleegd en die we dus niet kunnen indelen in 'specialist' of 'generalist' buiten beschouwing laten, wordt het percentage vrouwen met een meer specialistisch delictpatroon 68%.

Verschillen tussen de typen vrouwelijke zedendelinquenten op basis van persoon(lijkheid)skenmerken

Specialistische daders blijken vaker van autochtone afkomst ($\chi^2(2) = 7.08, p < .05$), zijn in hun jeugd vaker seksueel misbruikt ($\chi^2(2) = 5.93, p < .05$, 1-zijdig getoetst) en hebben vaker een delinquente partner ($\chi^2(2) = 9.56, p < .05$). Generalistische daders hebben vaker drugs gebruikt ($\chi^2(2) = 9.48, p < .01$) en zijn vaker verwaarloosd in hun jeugd ($\chi^2(2) = 6.97, p < .05$).

Allereerst blijkt dus dat er bij vrouwen, net als bij mannen, een verband is tussen etniciteit en specialisatie: autochtone vrouwen zijn vaker specialistische daders. We zien verder dat vrouwelijke specialisti-

sche daders, net als mannelijke zedendaders, vaker seksueel misbruikt zijn. Verschillen op IQ, de mate van afhankelijkheid en het hebben van As I dan wel As II stoornissen, werden echter niet aangetroffen.

Verschillen tussen de typen vrouwelijke zedendelinquenten op basis van delict- en slachtofferkenmerken
Vrouwen die het delict met een partner samenplegen zijn vaker specialistische daders ($\chi^2(2) = 5.70, p < .05$, 1-zijdig getoetst). Verder hebben wij op basis van delict kenmerken geen verschillen aangetroffen tussen specialistische, generalistische en eenmalige daders.

Specialistische daders maken vaker slachtoffers van beide seksen, dus zowel jongens als meisjes ($\chi^2(2) = 9.48, p < .05$) en slachtoffers zijn vaker een bekende ($\chi^2(2) = 5.24, p < .05$, 1-zijdig getoetst). Er is verder geen verband tussen de dadergroepen en intra- en extrafamiliale slachtoffers.

Verschillen tussen de typen vrouwelijke zedendelinquenten op basis van de criminele carrière

De gemiddelde observatieperiode waarover de criminele carrière is onderzocht is 31 jaar. De gemiddelde leeftijd waarop de vrouwen voor het eerst voor een delict worden veroordeeld, is 32.4 jaar, waarbij er een significant verschil is tussen generalistische en specialistische daders ($t(111) = -2.282, p < .05$). Generalistische daders beginnen eerder met het plegen van delicten dan specialistische daders. De duur van de criminele carrière van de vrouwen (gemeten van de veroordeling voor het eerste tot de veroordeling voor het laatste delict) is, gecorrigeerd voor onvoorwaardelijke vrijheidsstraf en TBS, gemiddeld 3.9 jaar ($SD = 5.4$). Ook hierin verschillen de generalistische daders van de specialistische daders; de duur van de criminele carrière bij de generalisten is significant langer ($t(47.047) = 3.261, p < .005$).

Generalistische daders hebben voor het uitgangsdelict significant meer delicten gepleegd ($t(27.479) = 1.994, p < .05$, 1-zijdig getoetst), dan de specialistische daders (4.4 respectievelijk 1.5 delict). Dit verschil wordt niet veroorzaakt door een langere observatieperiode van de generalistische daders, aangezien deze laatste groep daders zelfs significant korter is gevolgd dan de groep specialistische daders ($t(107) = -2.668, p < .01$). De grotere activiteit voor het uitgangsdelict bij de generalistische daders manifesteert zich overigens voornamelijk in meer vermogensdelicten ($\chi^2(1) = 7.152, p < .05$). Na het uitgangsdelict hebben de generalistische daders niet significant meer delicten gepleegd dan de specialistische daders. We zien dus dat generalistische daders een significant

langere criminele carrière hebben dan specialistische daders, waarin ze ook crimineel actiever zijn. De verschillen vinden we vooral voor het uitgangsdelict.

Al met al concluderen we dat specialisme en generalisme bij vrouwelijke zedendaders voor een deel samenhangt met dezelfde kenmerken die ook voor mannelijke zedendaders gevonden werden: etniciteit, ervaringen met seksueel misbruik, drugsgebruik en verwaarlozing hangen op vergelijkbare wijze als bij mannen samen met specialisme dan wel generalisme. Opvallend anders is de consistente rol van de delinquente partner als co-offender bij de meer specialistische daders. Het lijkt er daarnaast op alsof specialistische daders de slachtoffers dichter bij huis zoeken (vaker bekenden) en minder specifieke seksuele voorkeuren hebben (zowel mannelijke als vrouwelijke slachtoffers). Dit hangt mogelijk ook samen met de rol van de eerder aangehaalde mannelijke mededader.

Discussie

In deze studie hebben wij de volledige populatie bekende veroordeelde vrouwelijke hands-on zedendelinquenten onderzocht waarbij materiaal is verzameld over dader-, delict-, slachtoffer-, en criminele carrièrekenmerken. De groep vrouwelijke zedendelinquenten, bestaande uit 135 daders en bekeken gedurende 31 jaar, heeft relatief veel trauma's in de kindertijd ervaren. Het percentage slachtofferschap van seksueel misbruik is vergeleken met internationaal onderzoek relatief laag, wat wellicht veroorzaakt wordt door het feit dat wij hier niet te maken met een klinische sample hetgeen in studies uit het buitenland wel vaak het geval was. Onze onderzoeksgroep is verder aanzienlijk ouder (gemiddeld 35 jaar) ten tijde van het indexdelict vergeleken met een populatie mannelijke zedendelinquenten (gemiddeld 29 jaar, zie Nieuwbeerta, Blokland & Bijleveld, 2003). Het hoge percentage samen plegen speelt hier mogelijk een rol: de vrouwelijke zedendaders plegen het delict samen met een (eigen) partner. Daartoe dient er echter wel eerst een partner en (eigen) kinderen te zijn en dus doet de gelegenheid tot het (mede-) plegen van het delict zich mogelijk later voor dan bij mannelijke zedendaders.

Uit de latente klasse analyse komt naar voren dat een model met 3 klassen, waarvan één klasse door ons als een restrictie opgelegd, de soorten criminele carrières het beste samenvat. De groep vrouwelijke zedendaders bestaat voor 16.3% uit eenmalige daders, 26.7% uit generalistische daders en voor 57% uit specialistische daders. Aangezien ons geen andere onderzoeken bekend zijn waar is gekeken naar de criminele carrière patronen van vrouwelijke zedendelin-

quenten, kunnen wij deze bevindingen alleen vergelijken met bevindingen ten aanzien van jeugdige dan wel mannelijke volwassen zedendelinquenten. Uit het onderzoek van Soothill et al (2000) kwam naar voren dat 44% van de mannelijke zedendelinquenten een specialistisch delictpatroon vertoont, wat een kleinere groep is dan bij de door ons onderzochte vrouwelijke zedendelinquenten, die zoals eerder uitgelegd eigenlijk voor 68% uit specialistische daders bestaat. Er zijn geen redenen om te veronderstellen dat dit uitsluitend aan methodeverschillen te wijten zou zijn, waarmee wij concluderen dat vrouwelijke zedendelinquenten mogelijk vaker specialistische daders zijn dan mannelijke zedendelinquenten.

Van de jeugdige zedendelinquenten die door Hissel et al. (2006) werden onderzocht bleek 16% specialist. Dit veel lagere percentage specialisten bij Hissel et al. kan op tweeërlei wijze verklaard worden. Allereerst is er mogelijk sprake van een reëel verschil, veroorzaakt door het feit dat zij jongeren hebben onderzocht, die voor een deel waarschijnlijk typisch jeugdige delinquent groepsgedrag vertoonden, wat zich onder meer uit in het plegen van veel en diverse feiten. Ten tweede wordt het verschil mogelijk veroorzaakt door een methodologische kwestie. Wij betrokken onze gegevens uit strafdossiers, waarin altijd precies vermeld staat wanneer welk (zedendelict) is gepleegd, terwijl Hissel et al. de gegevens hebben verzameld uit voornamelijk de justitiële documentatie, waaruit niet goed is op te maken hoe vaak delicten zijn gepleegd. Daardoor hebben deze auteurs mogelijk de frequentie van zedendelinquentie onderschat.

De generalistische daders zijn vrouwen die naast het zedendelict ook allemaal een ernstig delict hebben gepleegd - een meerderheid zelfs twee of meer ernstige delicten. Ook hebben veel generalistische daders lichte delicten gepleegd en maken zij vaker onbekende slachtoffers dan de andere twee dadergroepen. Door het variërende delictpatroon en de keuze voor een onbekend slachtoffer kan deze generalistische groep mogelijk het beste vergeleken worden met mannelijke volwassen zedendaders van delicten tegen volwassen slachtoffers. Hierbij dienen we ons wel te realiseren dat zij alleen voor wat betreft hun achtergrond op de mannelijke zedendelinquenten lijken, en niet voor wat betreft de delictkenmerken zoals de leeftijd van het slachtoffer.

Uit de strafdossiers bleek dat de specialistische daders vaak vrouwen zijn die meerdere zedendelicten gedurende een langere periode plegen, en weinig andere delicten. Deze groep daders maakt veelal bekende slachtoffers. De slachtoffervoorkeur, het eigen slachtofferschap van seksueel misbruik en de reeks

van gepleegde zedendelicten maakt dat deze groep mogelijk het beste vergeleken kan worden met de mannelijke (jeugdige) kindmisbruikers. Overigens heeft een derde van de groep vrouwen slechts één zedendelict gepleegd op grond waarvan men zich kan afvragen waarom ze tot deze specialistische klasse gerekend zouden moeten worden. Deze classificatie kan verklaard worden door het feit dat deze vrouwen te weinig lichte en/of ernstige delicten hebben gepleegd waardoor het nog minder passend is om hen tot de generalistische klasse te rekenen.

Op basis van delictkenmerken (de leeftijd en sekse van het slachtoffer, gebruik van fysiek dan wel verbaal geweld, etcetera) hebben wij geen verschillen gevonden tussen specialistische, generalistische en eenmalige daders, terwijl mannelijke volwassen zedendaders veelal worden onderverdeeld in gespecialiseerde kindmisbruikers en generalistische verkrachters. Een verklaring is het prominente medeplegerschap: hiermee bedoelen wij dat het feit dat de vrouwen zich weinig onderscheiden op de delictkenmerken mogelijk voor een deel wordt veroorzaakt door het feit dat zij het delict met een man samen plegen, en de kenmerken van die delicten meer door de mannelijke partner dan de eigen kenmerken worden bepaald. Dit kan overigens ook voor de andere kenmerken van de vrouwen de relaties met de klasse-indeling 'beïnvloed' hebben.

Opmerkelijk is dat de groep eenmalige daders zich op geen enkele manier op persoon(s)lijke-, delict- en slachtofferkenmerken van de overige groepen daders onderscheidt. Doordat zij zo'n gemiddeld profiel hebben vergeleken met die twee andere groepen doet de vraag zich voor of het hier wel werkelijk om een aparte groep gaat. Het zou ook kunnen gaan om een groep daders die net begint met de criminele carrière en zich nog aan het ontwikkelen is tot een specialistische dan wel generalistische dader. De eenmalige daders blijken echter niet significant jonger te zijn dan de generalistische en specialistische daders. Een andere verklaring zou kunnen zijn dat in deze groep toevallig alleen het ene zedendelict bij justitie bekend is geworden, en dat zij in werkelijkheid een mix van generalistische en specialiserende daders zijn. Al met al is het dus lastig de eenmalige daders te typeren.

Dit onderzoek beslaat de volledige populatie veroordeelde vrouwelijke hands-on zedendelinquenten over een periode van 11 jaar. Ondanks het grote tijdvak dat de dataverzameling beslaat zal er, waarschijnlijk nog meer dan bij mannelijke zedendelinquenten, rekening mee moeten worden gehouden dat slechts een zeer klein deel van de daders bij justitie bekend is geworden (Allen, 1991; Bumby & Bumby, 1997;

Kaplan & Green, 1995). Verder is niet van alle daders evenveel materiaal met persoon(s) lijkheids-kenmerken aangetroffen, waardoor we ervan uit moeten gaan dat de problematiek mogelijk ernstiger is dan hier beschreven. Ook hebben wij bij de dataverzameling te maken gehad met wisselende instrumenten die tijdens de persoonlijkheidsonderzoeken gebruikt zijn. Alhoewel wij bij de data van de criminele carrière geprobeerd hebben zo nauwkeurig mogelijk de frequentie van de hands-on zedendelicten in kaart te brengen, was het niet altijd goed op te maken om hoeveel gepleegde zedendelicten het uiteindelijk ging. Daarom hebben wij bij het registeren altijd een ondergrens aangehouden, zodat wij zeker weten dat het genoteerde aantal delicten werkelijk gepleegd is.

Slechts bij twee vrouwelijke zedendaders was vastgesteld dat er sprake was van een parafilie. Over het algemeen is bekend dat bij vrouwen veel minder vaak dan bij mannen een parafilie wordt vastgesteld. Deze verhouding staat op ongeveer 1:30 (Abel & Osborn, 2000). Ondanks deze algemeen bekende ondervertegenwoordiging zou de afwezigheid van parafilieën er ook op kunnen duiden dat bij vrouwelijke zedendelinquenten seksuele motieven een minder grote rol spelen dan bij mannelijke zedendelinquenten (O'Connor, 1987).

Deze afwezigheid of verminderde nadruk op seksuele motieven leidt er naar onze mening toe dat de behandeling van vrouwelijke zedendelinquenten zich minder zou moeten richten op het seksuele aspect van het delict, maar meer op de andere factoren die bij de totstandkoming van het delict een rol spelen (Lawson, 2008). Het accent van de behandeling zou dan bijvoorbeeld bij de specialistische vrouwen gericht kunnen zijn op vergroten van de onafhankelijkheid ten opzichte van de mannelijke partner en durven voor zichzelf (en haar kinderen) op te komen. Bij de generalistische dader zou de nadruk van de behandeling meer kunnen liggen op de antisociale aspecten. Voor beide groepen geldt echter dat er sprake is van forse psychopathologie en dat derhalve een slechts op het delict gerichte behandeling niet aangewezen is. Deze vrouwen lijken meer dan mannelijke plegers aangewezen op psychiatrische en/of psychologische hulpverlening.

Op basis van ons onderzoek concluderen wij dat vrouwelijke zedendelinquenten voor een deel op mannelijke (jeugdige) zedendelinquenten lijken. Er zijn ook verschillen. Het belangrijkste verschil lijkt de (mannelijke) medepleger, die een prominente rol speelt. De aanwezigheid van die medepleger betekent dat de context waarin het zedendelict gepleegd voor vrouwelijke zedendaders een grote rol speelt,

waarmee het seksuele of geweldselement van het delict naar de achtergrond verdwijnt, en de verklarende kracht van de kenmerken van de vrouwen zelf – anders dan die kenmerken waarop een partner hen mogelijk ‘uitzoekt’ – eveneens aan belang inboet. Om hier meer licht op te werpen zouden wij meer moeten weten over de motieven van de vrouwen die zedendelicten plegen, die van hun mededaders en van de interactie tussen deze twee daders. Dergelijk onderzoek zou een stap verder zijn op weg naar beter begrip van de etiologie van vrouwelijke zedendelinquentie.

Literatuur

- Abel, G. G., & Osborn, C. (2000). The paraphilias. In M. C. Gelder, J. J. Lopez-Ibor & N. C. Andreasen (Eds.), *New Oxford textbook of psychiatry* (pp. 897-913). Oxford: Oxford University Press.
- Allen, C. (1991). *Women and men who sexually abuse children: A comparative analysis*: Safer Society Press.
- Bumby, K. M., & Bumby, N. H. (1997). Adolescent female sexual offenders. In B. K. Schwartz & H. R. Cellini (Eds.), *The Sex Offender: Corrections, Treatment, and Legal Practice* (pp. 1-16).
- Cortoni, F., Hanson, R. K., & Coache, M. E. (2009). *The recidivism rates of female sexual offenders: a meta-analytic review*. Paper presented at the American Society of Criminology.
- Daalder, A., & Essers, A. A. M. (2003). Seksuele delicten in Nederland. *Tijdschrift voor Criminologie*, 45(4), 354-369.
- Elliott, M. (1993). *Female sexual abuse of children*. New York-Londen: The Guilford Press.
- Finkelhor, D., Gelles, R. J., Hotaling, G. T., & Straus, M. A. (1983). *The dark side of families* (1st ed.). Thousand Oaks: SAGE Publications INC.
- Guay, J. P., Proulx, J., Cusson, M., & Ouimet, M. (2001). Victim-choice polymorpha among serious sex offenders. *Archives of sexual behavior*, 30(5), 521-533.
- Guerette, R. T., Stenius, V. M. K., & McGloin, J. M. (2005). Understanding offense specialization and versatility: A reapplication of the rational choice perspective. *Journal of Criminal Justice*, 33(1), 77-87.
- Harris, D. A., Smallbone, S., Dennison, S., & Knight, R. A. (2009). Specialization and versatility in sexual offenders referred for civil commitment. *Journal of Criminal Justice*, 37(1), 37-44.
- Heiden - Attema, N. v. d., & Bol, M. W. (2000). *Moelijke jeugd. Risico- en protectieve factoren en de ontwikkeling van delinquent gedrag in een groep risicjongeren*. Den Haag: WODC.
- Hendriks, J. (2006). *Jeugdige zedendelinquenten. Een studie naar subtypen en recidive*. Vrije Universiteit Amsterdam, Amsterdam.

- Hendriks, J., & Bijleveld, C. (2006). Female adolescent sex offenders: an exploratory study. *Journal of Sexual Aggression, 12*(1), 31-41.
- Hissel, S., Bijleveld, C., Hendriks, J., Jansen, B., & Collet d'Escury-Koenigs, A. (2006). Jeugdige zedendelinquenten: specialisten, generalisten en 'first offenders'. *Tijdschrift voor Seksuologie, 30*, 215-225.
- Hunter, J. A., Becker, J. V., & Lexier, L. J. (2006). The female juvenile sex offender. In H. E. Barbaree & L. E. Marshall (Eds.), *The juvenile sex offender* (pp. 148-166). New York/ London: The Guilford Press.
- Kaplan, M. S., & Green, A. (1995). Incarcerated female sexual offenders: A comparison of sexual histories with eleven female nonsexual offenders. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment, 7*(4), 287-300.
- Knight, R. A., & Prentky, R. A. (1993). Exploring characteristics for classifying juvenile sex offenders. In H. E. Barbaree, W. L. Marshall & S. M. Hudson (Eds.), *The juvenile sex offender* (pp. 45-83). New York: The Guilford Press.
- Korfage, I., & De Hoop, W. (2006). De ontkenning voorbij: Diagnostiek en behandeling van een vrouwelijke seksueel delinquent. *Tijdschrift voor Seksuologie, 30*, 138-143.
- Lawson, L. (2008). Female Sex Offenders' Relationship Experiences. *Violence and Victims, 23*(3), 331-343.
- Leuw, E., Bijl, R. V., & Daalder, A. (2004). *Pedoseksuele delinquentie: een onderzoek naar prevalentie, toedracht en strafrechtelijke interventies*. Den Haag: Wetenschappelijk Onderzoek en Documentatiecentrum.
- Lewis, C. F., & Stanley, C. R. (2000). Women accused of sexual offenses. *Behavioral Sciences & the Law, 18*(1), 73-81.
- Lussier, P. (2005). The criminal activity of sexual offenders in adulthood: Revisiting the specialization debate. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment, 17*(3), 269-292.
- Lussier, P., LeBlanc, M., & Proulx, J. (2005). The generality of criminal behavior: A confirmatory factor analysis of the criminal activity of sex offenders in adulthood. *Journal of Criminal Justice, 33*(2), 177-189.
- Marshall, W. L., Laws, R. D., & Barbaree, H. E. (1990). Issues in sexual assault. In W. L. Marshall, R. D. Laws & H. E. Barbaree (Eds.), *Handbook of Sexual Assault. Issues, Theories and Treatment of the offender*. New York: Plenum Press.
- Matthews, J. K., Mathews, R., & Speltz, K. (1991). Female sexual offenders: A typology. *Family sexual abuse: Frontline research and evaluation, 199-219*.
- Mazerolle, P., Brame, R., Paternoster, R. A. Y., Piquero, A., & Dean, C. (2000). Onset age, persistence, and offending versatility: Comparisons across gender. *Criminology, 38*(4), 1143-1172.
- Miethe, T. D., Olson, J., & Mitchell, O. (2006). Specialization and persistence in the arrest histories of sex offenders: A comparative analysis of alternative measures and offense types. *Journal of Research in Crime and Delinquency, 43*(3), 204-229.
- McCutcheon, A. L. (1987). *Latent class analysis* (Vol. 7). Newbury Park: CA: Sage.
- Nieuwbeerta, P., Blokland, A., & Bijleveld, C. (2003). Lange termijn recidive van daders van seksuele delicten. *Tijdschrift voor Criminologie, 45*(4), 369-377.
- O'Connor, A. (1987). Female sex offenders. *The British Journal of Psychiatry, 150*(5), 615-620.
- Piquero, A. (2000). Frequency, specialization, and violence in offending careers. *Journal of Research in Crime and Delinquency, 37*(4), 392.
- Soothill, K., Francis, B., Sanderson, B., & Ackerley, E. (2000). Sex offenders: specialists, generalists-or both? *British Journal of Criminology, 40*(1), 56-67.
- Travin, S., Cullen, K., & Protter, B. (1990). Female sex offenders: severe victims and victimizers. *Journal of Forensic Sciences, 35*(1), 140-150.
- Wijk, A. P. v., & Blokland, A. (2008). Zedendelinquentie en etniciteit. Een exploratief onderzoek op basis van politiegegevens. *Mens en Maatschappij, 83*(2), 109-127.
- Wijkman, M., Bijleveld, C., & Hoving, E. (2008). 'Zo iets doet een vrouw niet'. Kenmerken en subtypen van vrouwelijke zedendelinquenten. *Tijdschrift voor Criminologie, 50*(3), 215-232.

Summary

Female sex offenders: once-only offenders, generalists and specialists

Little is known about the criminal careers of female sex offenders. A meta-analysis by Cortoni, Hanson and Coache (2009) revealed that about 1.5% of female sex offenders re-offend sexually to a sex offence. Even less is known about the extent to which female sex offenders' criminal careers contain sex offences as well as other offences, e.g. the extent of specialization in sex offending.

This study examines the criminal careers and generalism and specialism of all female sex offenders prosecuted by the criminal justice authorities in the Netherlands in the period 1994-2005. A latent class analysis shows that three subgroups of women can be distinguished: once-only offenders (who commit just one sex offence and no other offence), generalists (who combine sex offending with relatively many serious other, often violent, offences) and specialists (who commit relatively many sex offences next to some minor offences). Women in these three criminal career types differ in characteristics such as victimization history, drugs abuse, and the sex of the victims.

Key words: female sex offenders, criminal career, specialism, latent class analysis